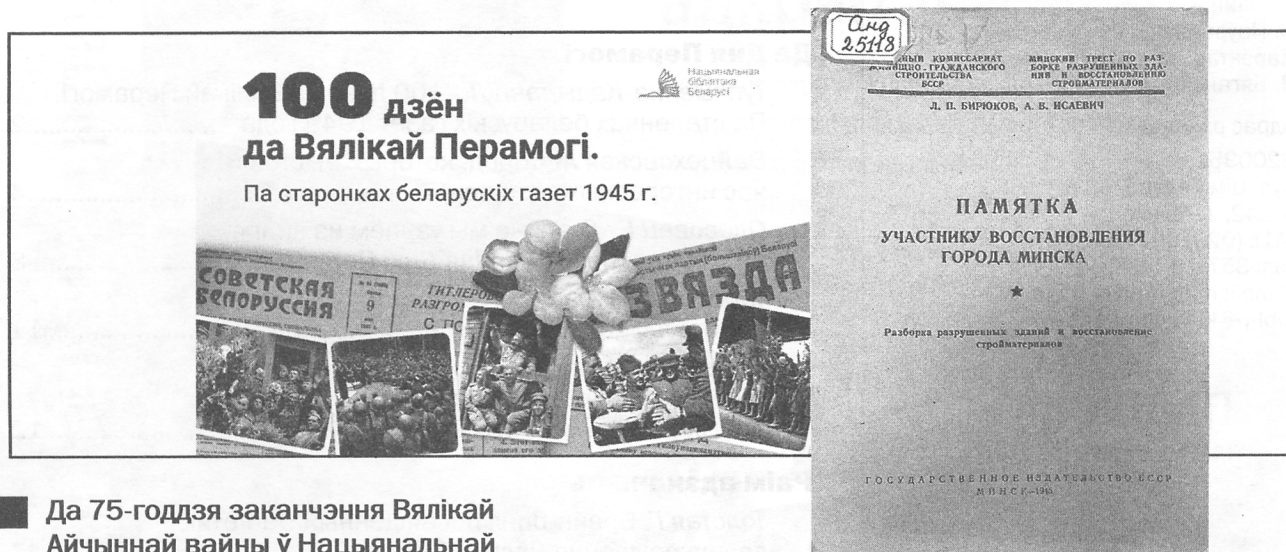

Л. ТУПЧЫЕНКА-КАДЫРАВА
вядучы бібліёграф
Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі

“100 дзён да Вялікай Перамогі. Па старонках беларускіх газет 1945 года”

Праект Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі

Да 75-годдзя заканчэння Вялікай Айчыннай вайны ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі рэалізуецца некалькі праектаў. Адзін з іх — “100 дзён да Вялікай Перамогі. Па старонках беларускіх газет 1945 года” — быў пачаты ў канцы мінулага года і будзе завершаны ў дзень Перамогі.

З матэрыяламі праекта можна пазнаёміцца на партале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і на вэб-сайце “Беларусь у інфармацыйнай прасторы”, дзе створаны спецыяльны раздзел “100 дзён да Вялікай Перамогі. Па старонках беларускіх газет 1945 года”. У яго рамках штодня з 30 студзеня па 9 траўня 2020 года публікуюцца навіны і падзеі зімы-вясны 1945 года, адлюстраваныя ў перыядычным друку Савецкай Беларусі.

Пажоўкляя газетныя лісты — інфармацыйныя сведкі тых дзён. Выбіраючы тыя ці іншыя факты, мы хацелі за імі ўбачыць жывых людзей, з іх клопатамі, працай і марамі. Гераізм людзей таго часу варты захаплення: ім давялося ваяваць з вельмі моцным супраціўнікам і перамагаць яго, прыйшлося зноўку адбудоўваць мірнае жыццё.

У канцы студзеня 1945 года Чырвоная Армія ваявала ўжо далёка за межамі БССР і няўхільна рухалася да Берліна, да заканчэння цяжкай вайны. З аднаго боку, ваяваць было лягчэй — родным хатам ужо нічога не пагражала. Але з другога — усё вакол было незнаёмым і чужым, небяспекай магло асмаліць з любога вакна, павароту дарогі, ляснаго гушчару, будзь тое ў Польшчы, Чэхаславакіі, Венгрыі ці Германіі, дзе ішлі баі ў гэты час. Нямецкая армія ўмела ваяваць і, як смяротна паранены звер, упарта супраціўлялася. Але савецкая армія ўжо навучылася ваяваць і перамагаць. Хаця галоўная Перамога была яшчэ наперадзе.

Тут жа, на тэрыторыі Беларусі, ужо некалькі месяцаў не былі чутныя гукі вайны. Адразу ж пасля вызвалення акупаванай тэрыторыі пачалася праца па аднаўленні інфраструктуры, прадпрыемстваў, жылых будынкаў, узнаўленні дзейнасці ўстановаў і арганізацый — усё гэта патрабавала ад жыхароў вялікіх і малых гарадоў і вёсак напружання фізічных і маральных сіл. Пасля сваёй асноўнай працы гараджане расчышчалі вуліцы, разбіралі разбураныя будынкі. Аднаўлялася прамысловасць, сельская гаспадарка, адбудоўваліся гарады і вёскі. Ад-

раджалася дзейнасць устаноў адукацыі, інстытутаў Акадэміі навук, тэатраў, рэспубліканскіх, абласных, раённых бібліятэк і сельскіх хат-чытальняў. Паступова мірнае жыццё аднаўлялася: людзі хадзілі ў кіно, тэатры, займаліся самадзейнасцю, спортам.

Пра ўсё гэта пісаліся артыкулы, рэпартажы, агляды на старонках айчынай перыёдыкі. У гэтым і складаецца адна з задач праекта — паказаць, чым жыла краіна ў чаканні Перамогі.

Яшчэ адна задача праекта — звярнуць увагу карыстальнікаў і ўсіх, хто цікавіцца тэмай Вялікай Айчыннай вайны, на інфармацыйны патэнцыял газетнага фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

У іх ліку — цэнтральныя газеты (“Советская Белоруссия”, “Звезда”), абласныя (“Большевик Палесся”, “Віцебскі рабочы”, “Гомельская праўда”, “Совецкая радзіма”) і многія раённыя (“Большевiцкая трыбуна”, “Калгаснік Заслаўшчыны”, “Ленінская праўда”, “Советскі патрыёт”, “Сцяг сацыялізма”) і іншыя.

Пры рэалізацыі праекта выявіліся некаторыя цікавыя моманты. Адзін з іх — адміністрацыйная рэформа, якая адбылася ў Беларусі пасля вайны, што таксама знайшло адлюстраванне ў газетах. Напрыклад, газета “Большевiк Палесся” выходзіла ў Палескай вобласці, якая існавала ў 1938–1954 гг. з адміністрацыйным цэнтрам у Мазыры. Пасля скасавання вялікая частка яе тэрыторыі адышла да Гомельскай вобласці, невялікія часткі — да Мінскай і Магілёўскай.

Газета “Совецкая радзіма” выходзіла ў Бабруйскай вобласці (1944–1954 гг.), яе тэрыторыя ўвайшла ў склад Гомельскай, Мінскай і Магілёўскай абласцей, а былы адміністрацыйны цэнтр — горад Бабруйск — увайшоў у склад Магілёўскай вобласці.

Газета “Чырвоны сцяг” выходзіла ў Давыд-Гарадоцкім раёне, які існаваў у 1940–1961 гг. Прычым у 1940–1954 гг. — у складзе Пінскай, а з 1954 г. па 1961 г. — Брэсцкай вобласці; тэрыторыя раёна ўвайшла ў склад Столінскага раёна Брэсцкай вобласці. А Пінская вобласць існавала ў 1939–1954 гг., яе тэрыторыя ўвайшла ў Брэсцкую вобласць.

Многія газеты выдаваліся на беларускай мове. Па назвах газет і па тэкстах, размешчаных у іх, можна параўнаць асаблівасці арфаграфіі і мовы ў цэлым таго часу і сучаснага. Да прыкладу — некалькі паралеляў назваў: “Большевiк Палесся” — “Большавiк Палесся”, “Совецкая радзіма” — “Савецкая радзіма”, “Советскі патрыёт” — “Савецкі патрыёт”.

Але самае цікавае — гэта факты і падзеі, пра якія мы мала ведалі, ці якія былі нам не вядомыя.

Мы памятаем пра разбураныя гарады, пра тое, што людзі выходзілі на расчыстку будынкаў, збудаванняў, вуліц, плошчаў. Аказваецца, завалы акуратна разбіраліся, складваліся ў штабелі цэгла, горкі металалому, радыятараў — усё гэта рыхтавалася для паўторнага выкарыстання [5]. Аднаўленне

ішло павольна. Не хапала не толькі заводаў па вытворчасці будаўнічых матэрыялаў і рабочых рук, але і многіх матэрыялаў, бо да вайны ў БССР выраблялі толькі тры іх віды: цэглу, чарапіцу і вапну.

Для вырашэння гэтых праблем быў адкрыты Навукова-даследчы інстытут будаўнічых матэрыялаў. Ён павінен быў дапамагчы наладзіць іх вытворчасць, у тым ліку і на аснове новых схем тэхналагічных працэсаў. Таксама трэба было знайсці прымяненне сыравіны, якой было ў Беларусі лішкі, напрыклад, таго ж будаўнічага боя або прыроднай гліны [3].

Цікава тое, што была выдадзена спецыяльная “Памятка участнику восстановления города Минска” [2], у якой гаворыцца аб арганізацыі работ па разборцы разбураных будынкаў, тэхніцы бяспекі, прыводзяцца чарцяжы інструментаў, калясак і дошак для транспарціроўкі, формы кладкі цэгля, табліцы з нормама розных відаў работ і іх аплатай.

Узмку аднаўленчыя работы былі спынены. Але гэты час трэба было эфектыўна выкарыстоўваць для падрыхтоўкі кваліфікаваных будаўнікоў, у тым ліку калгаснікаў, якія прыехалі з усіх канцоў рэспублікі адбудоваць Мінск [5].

У многіх газетах таксама ёсць цікавыя факты, якія ілюструюць аднаўленне бібліятэчнай сеткі БССР. 14 лютага была надрукавана нататка “Бібліятэкі і хаты-чытальні ў заходніх абласцях Беларусі” [1]. У ёй гаворыцца, што ў гарадах і вёсках заходніх абласцей Беларусі адкрываюцца бібліятэкі і хаты-чытальні. У Баранавіцкай вобласці — гэта 15 гарадскіх і раённых бібліятэк са значным кніжным фондам; усяго па вобласці больш за 200 хат-чытальняў і 16 дамоў культуры — тут вечарамі людна: праводзяцца гутаркі і лекцыі, калектыўныя чытанні газет і кніг. Нядаўна бібліятэчны фонд вобласці папоўніўся 30-цю тысячамі кніг палітычнай, гістарычнай тэматыкі і па мастацтве. Такое ж аднаўленне і ў Гродзенскай вобласці: аднавілі сваю работу 16 бібліятэк і 150 хат-чытальняў. Усяго пасля вызвалення сюды было накіравана больш за 140 тысяч кніг на рускай і беларускай мовах. Усяго ж на той час у заходніх абласцях працавала 60 гарадскіх і раённых бібліятэк, 875 хат-чытальняў. А ў 1940–1941 гг. да вайны было 1770 бібліятэк, уключаючы хаты-чытальні [4, с. 111].

У газетах, вядома, асветлены і многія іншыя тэмы.

Спіс літаратуры

1. Бібліятэкі і хаты-чытальні ў заходніх абласцях Беларусі // Звезда. — 1945. — 14 лютага (№ 30). — С. 4
2. Бирюков Л. П. Памятка участнику восстановления города Минска: разборка разрушенных зданий и восстановление стройматериалов / Л. П. Бирюков, А. В. Исаевич. — Минск: Гос. издательство БССР, 1945. — 18, [2] с.
3. Институт будаўнічых матэрыялаў // Звезда. — 1945. — 6 лютага (№ 24). — С. 2
4. Мотульский Р. С. Библиотеки Беларуси. Из прошлого в будущее. 1917–1991. — Минск: Беларуская энцыклапедыя, 2018. — 302 с
5. Шчарбатаў Г. Кліч горада // Звезда. — 1945. — 6 лютага (№ 24). — С. 4